

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ОЦІНЮВАННЯ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ СЕРБОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті розглядаються проблемні питання контролю формування сербомовної компетентності в говорінні та оцінювання рівня професійної підготовленості майбутніх військових фахівців до виконання службових обов'язків, пов'язаних зі спілкуванням сербською мовою.

В статті рассматриваются проблемные вопросы контроля формирования сербоязычной компетентности в говорении и оценивания уровня профессиональной подготовленности будущих военных специалистов для выполнения служебных обязанностей, связанных с общением на сербском языке.

The article considers the problematic control measures of forming of Serbian language speaking competence and assessment of the readiness of forces for live operations connected with communication in Serbian language.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сучасної методики викладання сербської мови є проблема контролювання й оцінювання іншомовних знань, навичок і вмій у тих, хто її вивчає. Правильність визначення відповідних рівнів сформованості сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах залежить від валідності критеріїв, що застосовуються для їх визначення, і процедур, за якими ці критерії розробляються. Вирішити питання контролю рівнів сформованості знань, навичок і вмій говоріння сербською мовою майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах можливо за умови їх чіткого виділення в якості об'єкта оцінювання, визначення науково обґрунтованих критеріїв та їх показників, а також розробки адекватних даним чинникам контрольних прийомів.

Мета статті – визначити й обґрунтувати критерії та показники оцінювання рівнів сформованості сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах, визначити основні проблемні питання, які потребують подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема оцінювання рівня сформованості іншомовної компетентності майбутніх фахівців різного професійного спрямування набула особливої актуальності й стала предметом багатьох наукових досліджень, в яких розглядаються такі проблемні питання: зміст і форми контролю рівня сформованості іншомовної комунікативної компетенції (Е.Н.Гром [4]); методика тестування рівня сформованості

іншомовної комунікативної компетенції у говорінні випускників технічного ВНЗ на основі застосування тесту-інтерв'ю (Н.Ю.Гутарева [5]); педагогічні умови ефективного впровадження тестового контролю знань курсантів у процесі навчання іноземної мови у ВВНЗ (Л.С.Рабійчук [12]); організація тестового тематичного і рубіжного контролю рівня володіння говорінням англійською мовою як другою іноземною (О.О.Молокович [9]); методика тестового контролю навичок лексико-граматичного оформлення усного іншомовного висловлювання (Н.І.Красюк [7]) та ін.

Окремі проблемні питання контролю у навчанні іноземної мови досліджувалися на різних рівнях системи освіти: у загальноосвітніх школах (Є.Н.Гром, С.Ю.Ніколаєва, О.П.Петрашук, Ю.П.Федоренко); у філологічних ВНЗ (Т.В.Алексєєва, Л.В.Ананьєва, С.Р.Балуян, І.І.Барухович, Н.І.Красюк, О.О.Молокович); у нефілологічних ВНЗ (Р.О.Гришкова, О.В.Бернацька, Т.В.Ваколюк, Н.Л.Драп, С.В.Козак, Н.В.Логутіна, Н.Н.Пруднікова, Н.Ю.Гутарева, Л.С.Рабійчук, І.М.Романюк, Н.А.Сура, Н.В.Фролова).

Аналіз вищезгаданих досліджень і публікацій демонструє, що протягом останніх років значна увага приділяється проблемі контролю рівнів сформованості іншомовних знань, навичок і вмій та розробці критеріїв їх оцінювання з різних мов на різних етапах навчання в різноманітних навчальних закладах. Теоретичні положення, що були визначені в цих дослідженнях, складають досить ґрунтовну загальну теорію тестового контролю у навчанні іноземної мови.

Водночас, невирішеним залишаються проблемні питання, які стосуються критеріїв і показників оцінювання рівнів сформованості сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Появу терміну «компетентність» щодо мови і комунікації у понятійному апараті цілого ряду гуманітарних наук (філософії, педагогіки, психології, лінгводидактики, соціології) пов'язують з іменем відомого зарубіжного вченого Н.Хомського. У його концепції вивчення мов зустрічаються такі поняття: «граматична компетентність», «мовна здатність» (*linguistic competence*), «мовне застосування», «мовна активність» (*linguistic performance*) [14, с. 122-124].

За основу визначення сербомовна компетентність у говорінні (СКГ) майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах та її структури ми взяли моделі О.В.Фадєйкіної («модель іншомовної комунікативної компетентності майбутнього офіцера») [13, с. 47] та О.С.Лагодинського («модель англomовної компетентності у мовленні військового фахівця») [8, с. 90], а також врахували положення сучасної методики викладання іноземних мов [1, с. 109, 291-292; 11, с. 43] та погляди на комунікативну компетентність як неподільне (унітарне) утворення.

На нашу думку, СКГ майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах – це сукупність загальнолінгвістичних, військово-професійних і мовленнєвих знань, навичок і вмінь, які необхідні для адекватної мовленнєвої поведінки в різноманітних професійних ситуаціях, що проявляється у здатності підтримувати потрібну комунікативну дистанцію, правильно реагувати на тональність спілкування, що змінюється, розвивати тему сербомовного спілкування у військово-професійному напрямі, використовуючи прийняті комунікативні формули, вербальні та невербальні засоби суб'єкт-суб'єктного спілкування, елементи соціокультурного контексту, релевантні для породження і сприйняття сербського мовлення з точки зору носія мови.

СКГ майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах, хоч і є неподільним утворенням, проте теоретично включає в себе співвідношення таких видів компетентності:

1) мовну (лінгвістичну) – знання систем сербської мови (лексики, граматики,

фонетики) та володіння нормами їх застосування;

2) мовленнєву – володіння способами та прийомами формування і формулювання думок за допомогою сербської мови та вміння використовувати такі способи у процесі сприйняття і породження мовлення сербською мовою;

3) соціокультурну, тобто країнознавчу та лінгвокраїнознавчу (володіння особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки в певних ситуаціях спілкування у сербомовному середовищі);

4) соціальну – бажання та вміння взаємодіяти з носіями сербської мови, впевненість у собі та в своїх силах для здійснення цілеспрямованої комунікації з ними, вміння допомогти іншим підтримати спілкування, поставити себе на їх місце, а також здатність впоратися з ситуаціями, що виникають у разі незрозуміння партнерів по спілкуванню;

5) психологічну – здатність отримувати, переробляти і передавати сербомовну інформацію в процесі міжособистісної суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

6) предметну – знання про предмет комунікації і можливості їх реалізації у спілкуванні, що забезпечує здатність майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах успішно здійснювати військово-професійну діяльність за допомогою сербської мови.

Контроль за ходом формування іншомовної компетентності в говорінні та об'єктивне оцінювання рівнів її сформованості є складною науковою проблемою, оскільки вони безпосередньо впливають на ставлення тих, хто навчається, до неї, формування відповідальності, сумлінності та старанності, на розвиток внутрішньої мотивації до її формування.

Під час навчання для визначення відповідності досягнутого слухачами рівня сформованості знань, вмінь і навичок з сербської мови використовуються такі види контролю: поточний, тематичний, модульний і підсумковий.

Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування чи письмового експрес-контролю під час проведення практичних занять, а також у формі комп'ютерного тестування.

Тематичні контролю проводяться на основі тестової системи оцінки знань СТАНАГ 6001. Вони проводяться після завершення вивчення певної теми або групи тем. При їх проведенні знання слухачів пройденого навчального матеріалу

оцінюються за чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, читанням, письмом, говорінням. Максимальна кількість балів за змістовий модуль дорівнює кількості годин, відведених на його вивчення. Після вивчення кожного із змістових модулів оформлюється модульний контроль як сума балів за тематичні контролю.

Після проведення модульно-рейтингового контролю з останнього змістового модуля навчальної дисципліни виводиться інтегральна оцінка засвоєння всієї дисципліни як сумарний бал з усіх змістових модулів.

Об'єктами такого контролю є знання, навички та вміння, рівень володіння якими дозволяє успішно здійснити іншомовну мовленнєву діяльність.

Засобами проведення контролю виступають спеціально підготовлені контрольні завдання, які включають інструкцію щодо їх виконання та мовний і мовленнєвий матеріали.

Успішна реалізація функцій контролю впливає на ефективність як контролю, так і всього процесу формування іншомовної компетентності в говорінні. Виділяють такі функції контролю: функції зворотного зв'язку, навчальну, розвивальну, мотиваційну, діагностичну та оціночну.

На думку В.В. Ягупова, оцінювання – це процес порівняння рівня опанування тими, хто вчиться, знань, навичок і вмінь з еталонними уявленнями, описаними у навчальних програмах, порадиниках та інших керівних документах. В якості еталонних уявлень він розглядає критерії оцінювання, знання основних положень яких та їх урахування є обов'язковим елементом під час виставлення оцінки. Знання цих критеріїв є, на його думку, вкрай важливою педагогічною проблемою, їх опрацювання, обґрунтування і впровадження в дидактичний процес є одним із найактуальніших завдань загальної дидактики та педагогічної психології, оскільки вони практично визначають зміст і хід всієї дидактичної системи, безпосередньо сприяють діагностуванню результативності їх діяльності та функціонування [15, с. 5].

Г.С. Батищев вважає, що для кожної науки досить важливим є питання про критерії, якими можна керуватися при оцінці педагогічних процесів і явищ. Тільки при наявності таких критеріїв можна зробити висновок про бажані, найкращі результати педагогічного впливу [2, с. 17].

На основі досліджень з проблеми контролю й оцінювання умінь з говоріння [4;

5; 7; 9; 12; 13] і методичної літератури [1; 3; 6; 11; 14] нами було виділено такі критерії оцінювання рівня сформованості сербомовної компетентності в говорінні: 1) лексико-граматичної правильності; 2) темп мовлення; 3) обсяг і зв'язність висловлювання; 4) зрозумілість висловлювання.

1. За критерієм лексико-граматичної правильності враховуються граматичні, лексичні, стилістичні та фонетичні помилки, які утруднюють вірне розуміння висловлювань мовця. Максимальна оцінка за цей критерій становить 25 % від кількості балів виділених на оцінювання говоріння.

2. Під критерієм темп мовлення ми розуміємо такий темп мовлення, який відповідає нормальному середньому темпу носіїв сербської мови. Для публічного мовлення цей темп становить 5-10 складів слів на секунду [16]. Показник за даним критерієм вимірюється коефіцієнтом, тобто відношенням темпу висловлювання майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах мінімальному встановленому темпу (5 складів слів за секунду). Максимальна оцінка за цей критерій становить 25 % від кількості балів виділених на оцінювання говоріння.

3. Обсяг і зв'язність висловлювання характеризує тривалість і логічну структурованість висловлювань. Показник відповідності обсягу та зв'язності висловлювання обчислюється за шкалою, в якій обсяг і ступінь логічної зв'язності висловлювання оцінюється відсотками від 1 до 25, а саме:

21-25 – показник за даним критерієм має повністю виражені ознаки;

16-20 – показник за даним критерієм має достатні ознаки;

11-15 – показник за даним критерієм має середньо виражені ознаки;

6-10 – показник за даним критерієм має слабкі ознаки;

1-5 – показник за даним критерієм майже відсутній чи дуже слабкі ознаки.

4. За критерієм зрозумілість висловлювання враховуються тільки комунікативно значущі помилки, які утруднюють вірне розуміння висловлювань мовця. Також враховується явище самокорекції. Максимальна оцінка за цей критерій становить 25 % від кількості балів, виділених на оцінювання говоріння.

У Збройних силах України рівень володіння іноземною мовою, тобто сукупність мовних знань, мовленнєвих навичок і вмінь, що визначає здатність особи до її практичного використання, оцінюється

Питання педагогіки

за шкалою стандартизованих мовленнєвих рівнів (СМР), які відповідають рівням мовленнєвої компетентності за мовним стандартом НАТО “СТАНАГ-6001” [10]. Розроблені нами критерії були співвіднесені з цими вимогами, що дало можливість визначити показники оцінювання сербомовної компетентності в говорінні

майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах для кожного СМР. У таблиці 1 представлені критерії та показники оцінювання сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах.

Таблиця 1

Критерії та показники оцінювання рівнів сформованості сербомовної компетентності у говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах

СМР	Лексико-граматична правильність	Темп мовлення	Обсяг і зв'язність висловлювань	Зрозумілість висловлювань
СМР-0	велика кількість помилок, яка повністю перешкоджає розумінню	відсутній чи дуже повільний	повна відсутність висловлювань чи окремі незв'язані слова та вирази	повністю незрозумілі
СМР-1	велика кількість помилок, яка часто перешкоджає розумінню	повільний з частими паузами	окремі невеликі речення	зрозумілі лише носієві мови, який має досвід спілкування з іноземцями
СМР-2	невелика кількість помилок, що майже не перешкоджає розумінню	середній, з деякими паузами та уповільненнями	невеликі, мінімально зв'язані абзаци	зрозумілі (можливо не повністю) носієві мови, який не має досвіду спілкування з іноземцями
СМР-3	поодинокі граматичні та лексичні помилки, незначні стилістичні помилки (неправильне вживання алюзій, конотативних значень слів-реалій, ідіом і т.п.), а також фонетичні помилки, які практично не впливають на розуміння	тотожний носієві мови	тривалий дискурс	чітко і повністю зрозумілі носієві мови, який не має досвіду спілкування з іноземцями
СМР-4	майже відсутні лексичні, граматичні та стилістичні помилки, проте вимова може бути дещо неприродною для сербської мови (наявність іноземного акценту)	тотожний освіченому носієві мови	тривалий, логічно структурований дискурс	чітко і повністю зрозумілі будь-якому носієві мови
СМР-5	не допускається жодних помилок	тотожний добре освіченому носієві мови	дуже тривалий логічно структурований дискурс	чітко і повністю зрозумілі будь-якому носієві мови

Висновки. Отже, СКГ майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах можна коротко охарактеризувати як сукупність знань, навичок і вмій, необхідних їм для адекватної мовленнєвої поведінки в мовленні з носіями сербської мови з метою виконання військово-професійних завдань. Вона є унітарним (неподільним) утворенням, проте теоретично включає в себе співвідношення між мовною (лінгвістичною), мовленнєвою, соціокультурною, соціальною, психологічною та предметною видами компетентностей. Вона практично

проявляється через мовленнєву компетентність, що проявляється насамперед у здатності діяти у сфері використання мови. Ступінь її сформованості розглядається на шести СМР відповідно до мовного стандарту НАТО “СТАНАГ-6001”.

У нашому дослідженні при визначенні критеріїв оцінювання рівнів сформованості сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах ми брали до уваги, насамперед, їх адекватність концептуальним засадам нашого дослідження, а також

теоретичні уявлення про змістовні характеристики та специфічні особливості процесу формування іншомовної комунікативної компетентності у слухачів ВВНЗ.

Перспективи подальших досліджень. Визначивши критерії і показники оцінювання рівнів сформованості

сербомовної компетентності в говорінні майбутніх фахівців військового управління у міжнародних відносинах, вважаємо, що до подальших напрямів дослідження варто віднести проблемні питання, які пов'язані з обґрунтуванням концепції та принципів, а також створенням методики її діагностування.

Література

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб : «Златоуст», 1999. – 472 с.
2. Батыщев Г. С. Особенности культуры глубинного общения / Г. С. Батыщев // Диалектика общения. Гносеологические и мировоззренческие проблемы. – М. : ИФАН, 1987. – С. 13–51.
3. Бориско Н. Ф. Критерії оцінки усного монологічного висловлювання в процесі навчання іноземної мови інтенсивним методом / Н. Ф. Бориско // Методика викладання іноземних мов: Республ. наук.-метод. зб. – К., 1988. – Вип. 17. – С. 46–50.
4. Гром Е. Н. Содержание и формы контроля уровня сформированности иноязычной коммуникативной компетенции у учащихся 10-11 классов школ с углубленным изучением иностранного языка: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Гром Екатерина Николаевна. – М., 1999. – 315 с.
5. Гутарева Н. Ю. Тестирование при определении уровня сформированности иноязычной коммуникативной компетенции (на примере обучения специальности "Экологический менеджмент" в неязыковом вузе): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Гутарева Надежда Юрьевна. – Томск, 2005. – 177 с.
6. Зимняя И. А. Речевая деятельность и речевое поведение в обучении иностранному языку / И. А. Зимняя // Речевое поведение и речевая деятельность студентов на иностранном языке. – М., 1984. – Вып. 242. – С.3-10.
7. Красюк Н. И. Методика тестового контроля навыков лексико-грамматического оформления устного иноязычного высказывания (1 курс языкового вуза): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Красюк Нинель Ивановна. – М., 1981. – 196 с.
8. Лагодинський О. С. Англomовна компетентність у мовленні як об'єкт кваліфікаційного тестового діагностування військових фахівців / О. С. Лагодинський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: Збірник наукових праць – Харків, Українська інженерно-педагогічна академія (УІПА), 2007. Випуск 18-19. – С. 89-97.
9. Молокович О. О. Тестовий контроль рівня володіння говорінням англійською мовою як другою іноземною у студентів II курсу мовного факультету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 "Теорія та методика навчання: германські мови" / О. О. Молокович. – К., 2001. – 20 с.
10. Наказ Міністра оборони України «Про затвердження Концепції мовної підготовки особового складу Збройних Сил України та Плану реалізації Концепції мовної підготовки особового складу Збройних сил України» № 267 від 01.06.2009. – Офіц. вид. – К. : МО України, 2009. – 22 с. – (Нормативний документ Міністерства оборони України. Наказ).
11. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / С. Ю. Ніколаєва – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
12. Рабійчук Л. С. Педагогічні умови тестового контролю знань курсантів з іноземної мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Рабійчук Лілія Станіславівна. – Хмельницький, 2003. – 214 с.
13. Фадейкина О. В. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности будущих офицеров: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Фадейкина Ольга Васильевна. – Екатеринбург, 2001. – 183 с.
14. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1972. – 259 с.
15. Ягулов В. В. Дидактичні основи оцінювання знань, навичок і вмінь курсантів (студентів) / В. В. Ягулов // Військова освіта: Зб. наук. праць. – К., 2007. – № 2 (20). – С. 3-12.
16. Vakran J. Tempo – činilac vremenske organizacije govora. [Електроний ресурс]. – режим доступу до статті: <http://www.suvlin.ffzg.hr/index.php/suvlin/article/viewFile/443/354> – Назва з екрану.